

УДК.378.147.091.33–027.22:316.454.52(043.3)

Добіжа Н. В. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Добіжа Надія Вікторівна; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – 20 с.

Автор

Добіжа, Н.В.
Добижа, Н.В.
Dobizha N.V.

Назва

Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Формирование индивидуального стиля педагогического общения будущих учителей иностранного языка в процессе педагогической практики.

The formation of individual style of pedagogical communication of future foreign language teachers during the teaching practice

Ключові слова

Ключові слова: комунікативна компетентність, індивідуальний стиль педагогічного спілкування, професійна підготовка вчителя, організаційно-педагогічні умови, модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, индивидуальный стиль педагогического общения, профессиональная подготовка учителя, организационно-педагогические условия, модель формирования индивидуального стиля педагогического общения будущих учителей иностранного языка в процессе педагогической практики.

Keywords: communicative competence, individual style of pedagogical communication, teacher training, organizational and pedagogical conditions, a model of the individual style of pedagogical communication of future foreign language teachers during the teaching practice.

АНОТАЦІЇ

У дисертації досліджено актуальну проблему формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики. Шляхом аналізу філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури розкрито сутність і зміст феномена «індивідуальний стиль педагогічного спілкування». Уточнено сутність ключових для дослідження понять –

«комунікативна компетентність», «професійне спілкування», «індивідуально-типологічні особливості». Визначено структурні компоненти індивідуального стилю педагогічного спілкування: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий. У кожному з них визначено часткові цілі, завдання, результати і домінують певні методи, прийоми їх реалізації.

Розроблено модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики, ефективність якої забезпечили педагогічні умови. Педагогічний експеримент підтвердив дієвість запропонованої моделі та педагогічних умов.

В дисертації дослідовані актуальну проблему формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземного мови в процесі педагогічної практики. Путем аналізу філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури розкрито сутність і зміст феномена «індивідуальний стиль педагогічного спілкування». Уточнена сутність ключових для дослідження понять - «комунікативна компетентність», «професійне спілкування», «індивідуально-типологічні особливості». Визначені структурні компоненти індивідуального стилю педагогічного спілкування: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий. В кожному з них визначені часткові цілі, завдання, результати і домінують певні методи, прийоми їх реалізації.

Розроблено модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземного мови в процесі педагогічної практики, ефективність якої забезпечили педагогічні умови. Педагогічний експеримент підтвердив дієвість запропонованої моделі та педагогічних умов.

The research focuses on the problems of formation of the individual style of pedagogical communication of future foreign language teachers during the teaching practice. Due to the analysis of the philosophical, sociological, psychological and educational literature we have ostended the gist and the content of such a phenomenon as "individual style of pedagogical communication." We have clarified the meaning of those conceptions which have a special value for our research - "communicative competence", "professional communication", "individual-typological features." The structural components of the individual style of pedagogical communication are determined: motivational, cognitive, practical and emotional. Each of them has its defined goals, objectives, results and certain methods of its implementation.

In our research the role of pedagogical practice for communicative competence of teachers of foreign languages is examined. For this purpose, the goals, objectives, functions of the pedagogical practice are considered and it is described how they are implemented in order to create the communicative competence of future teachers of foreign languages.

The key principles and features of the organization of a teacher and pupils interaction at the lesson of foreign language are also characterized.

We have analyzed the conditions that facilitate the formation of students' reflective abilities in the process of their professional education: development of motivational sphere of future teachers; mastering the techniques which help to control their own emotional state during the professional activities; development of communicative and organizational skills; increase of students' readiness for innovations and creativity; future teachers' awareness of professional tasks, individual mental qualities; formation of students' positive self - concept; providing opportunities for students' self-expression in communication.

We have worked out the model of formation of the individual style of pedagogical communication of future foreign language teachers during the teaching practice. Its effectiveness is provided by pedagogical conditions. The pedagogical experiment has proved the validity of the proposed model and pedagogical conditions.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

ДОБІЖА НАДІЯ ВІКТОРІВНА

УДК.378.147.091.33–027.22:316.454.52(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО
СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент,
Хамська Неліна Болеславівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри педагогіки, м. Вінниця.

Офіційні опоненти:

Захист відбудеться « » 2016 р. о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус №2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розіслано « » 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ВСТУП

Інтеграція України в Європейський освітній простір, прийняття Закону України «Про вищу освіту» зумовлює необхідність реформування української національної освіти з метою підготовки майбутніх учителів як особистостей інноваційного типу. З огляду на це особливої актуальності набувають дослідження проблематики, пов'язаної із набуттям та розвитком комунікативної компетентності, тобто знання норм і правил міжособистісної взаємодії, здатності до педагогічного прогнозу та програмування комунікативної ситуації, в якій необхідно спілкуватися, вживатися в соціально-педагогічне середовище комунікативної ситуації, здійснювати управління процесом спілкування та надавати йому виховного впливу.

Сьогодні особливо важливим є включення в соціально-психологічну взаємодію індивідуально-типологічних характеристик особистості, які нададуть цьому процесу оригінальності, неповторності, своєрідності, що і зробить комунікацію яскравою, привабливою і цим викликає інтерес в учасників освітнього процесу.

У нинішніх умовах вироблення індивідуального стилю спілкування набуває оновленої змістової характеристики і розглядається з позицій глобалізації бачення світу, коли долається національна замкнутість і роз'єднання ментальної несумісності, з іншого боку – відбувається поступова духовна інтеграція.

Формування індивідуального стилю спілкування особливо важливим є для майбутнього вчителя іноземної мови. Адже вивчення іноземної мови – це не лише система оволодіння граматичними, фонетичними, стилістичними навичками, які надають змогу мовцю продукувати мовні зразки. Найвпливовішим важелем у вивченні іноземної мови слугує комунікативний процес, важливе місце в якому відводиться особистості вчителя, його індивідуальному стилю взаємин. Сформованість індивідуального стилю спілкування вчителя іноземної мови сприяє створенню комфортної атмосфери для навчання усно-мовного спілкування, компенсації негативних проявів інтроверсії у спілкуванні, прагненню до підвищеного домінування у цьому процесі тощо. Індивідуальний стиль спілкування легше долає лінгвокультурний та різноманітні психологічні бар'єри у взаєминах.

У формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови визначальна роль належить педагогічній практиці, оскільки вона розглядається як компонент загального змісту освіти, орієнтований на сучасні вимоги до педагогічної професії вчителя, в яких однією із ключових є наявність вмінь налагоджувати контакти з учнями, долати психологічні бар'єри, вводити особистісні аспекти у спілкування з дітьми, використовувати вербальні та невербальні засоби взаємодії тощо. Під час практики формуються необхідні професійні уміння, в тому числі і комунікативні, а також проходить апробація власних здібностей і можливостей майбутнього педагога, формується індивідуальний стиль спілкування; виробляється творчий, дослідницький підхід до професійної діяльності, зокрема комунікативної.

Як показують спостереження за студентами інституту іноземних мов під час педагогічної практики, більше 50 % студентів не вміють використовувати власну

мімічну, пантомімічну виразність для доцільної самопрезентації; не контролюють свій внутрішній стан (хвилювання, розгубленість, сором'язливість, невпевненість в собі тощо); при використанні різноманітних режимів роботи в процесі навчання 25 % студентів не здатні управляти іншомовною діяльністю в багатоступеневому режимі типу педагог – учень – група учнів та логічно переходити від однієї навчально-комунікативної задачі заняття до іншої; більшість студентів не використовують свої знання про учнів, їхні інтереси, схильності; не вміють "обіграти" актуальну інформацію, пов'язану з навчальною та поза навчальною діяльністю учнів; близько 80 % студентів не здійснюють профілактику навчальних труднощів за рахунок індивідуалізації та диференціації завдань, неспроможні своєчасно включитися в розмову з учнями для того, щоб поставити пряме запитання, підказати, методично правильно зреагувати на помилки в мові.

Різного роду порушення у спілкуванні учня і вчителя пригнічують творчий потенціал як дитини, так і майбутнього вчителя; стимулюють негативні відчуття, асоціальні форми поведінки учнів, напружені афектні стани вчителів, що супроводжуються в найбільш гострих випадках невропатичними реакціями, соматичними і психічними захворюваннями.

Для вирішення цієї проблеми необхідно визначити, які основні механізми формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземних мов, які вимоги ставить сучасна школа до стилю спілкування педагога в контексті європейської інтеграції, якими засобами та методами і в яких умовах можна сформувати педагогічно доцільний і, в той же час, відповідний особистісним характеристикам педагога стиль спілкування.

Підґрунтям для визначення сутності поняття індивідуальний стиль педагогічного спілкування слугують філософські засади спілкування, які висвітлено у працях В. Андрющенка, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя.

Учені психологи різнобічно досліджують проблематику спілкування крізь призму педагогічної діяльності (О. Леотнєв); як соціальне явище (С. Максименко); як комунікативна діяльність (Д. Ельконін); сторона однієї єдності людського буття (Б. Ломов); особистісно-зорієнтований підхід до спілкування (І. Бех); особистісні детермінанти формування педагогічного спілкування (Ю. Уварова).

Теоретичним підґрунтям для дослідження слугують праці провідних українських вчених, які розглядають комунікативний аспект професійної підготовки майбутнього педагога в рамках компетентнісного підходу: Р.Гуревич – комунікативна компетентність вчителя в умовах інформатизації освіти; Н. Ничкало – дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів, С. Гончаренко – методичні засади формування комунікативної компетентності у майбутніх учителів.

Вагомий внесок у розробку концептуальних засад комунікативної педагогіки зроблено О. Бодальовим, В. Кан-Каліком, Т. Яценко та ін.

У сучасній педагогічній літературі проблему формування індивідуального стилю спілкування майбутнього як різновид стилів педагогічного спілкування розв'язують такі науковці як Є. Єгорова, І. Зимняя, І. Зязюн, Г. Коджаспірова,

В. Моргун, Л. Орбан-Лембрик, В. Сластьонін, В. Панок, П. Перепелиця, Л. Савенкова, В. Семиченко.

Українські науковці Г. Галузьяк, М. Заброцький, Г. Мешко, В. Трохименко, Г. Хомич визначають стиль спілкування як індивідуально стабільну форму комунікативної поведінки людини, яка проявляється в будь-яких умовах взаємодії [40].

У працях зарубіжних учених висвітлено різні погляди на проблему вироблення індивідуального стилю спілкування вчителя.

Так, у дослідженнях американських учених Г. Грегорі (Gregory (H.G.) зазначено, що в основі формування стилю молодого вчителя лежить його здатність до самоідентифікації у різних ролевих моделях спілкування (активної взаємодії, диференційно-ситуативної, авторитарної, гіперрефлексивної тощо); Дж. Хаймліх (J. Heimlich) та Е. Норланд (E. Norland) розглядають формування цієї здатності з точки зору конгруентності; Р. Марцано (R. J. Marzano) – крізь призму менеджерських умінь; Р. Кетейін (R. V. Keteyian) стверджує, що основний фактор, який впливає на формування індивідуального стилю спілкування – це особливості темпераменту та характеру особистості.

Наукові доробки зарубіжних учених щодо формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя в процесі педагогічної практики висвітлено у працях німецьких учених – Г. Бове (G. Bovet), С. Далтона (S. Dalton), Е. Ройбера (E. Reuber). Автори розробили модель організації педагогічної практики, в якій відображено різноплановість взаємодії студентів-практикантів та керівників практики, індивідуальні завдання для майбутнього учителя з урахуванням його особливостей, подано систему їх виконань

Аналіз вищезазначених наукових джерел дає нам можливість стверджувати, що сформованість індивідуального стилю педагогічного спілкування у майбутнього фахівця підвищує мотивацію учнів, встановлює комфортний психологічний клімат в колективі, оптимізує навчальну діяльність учнів, формує в них позитивний досвід взаємин, та й самому вчителю приносить відчуття самореалізації, задоволення та радості від своєї професійної діяльності.

Вищезазначені наукові праці мають велике теоретичне та практичне значення. Проте в сучасній педагогіці недостатньо висвітлені шляхи формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя з огляду на його індивідуально-типологічні особливості. Поза увагою педагогічних досліджень залишилася проблема індивідуально-орієнтованого підходу як основи формування стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя. На даний час недослідженим є формування індивідуального стилю педагогічного спілкування вчителя іноземної мови у процесі педагогічної практики.

Таким чином, актуальність дослідження визначається низкою суперечностей, серед яких:

- суперечність між потребами навчальних закладів у фахівцеві, який володіє ефективним індивідуальним стилем педагогічного спілкування з учнями, і недостатня розробленість цієї проблематики в педагогічній теорії і практиці;

- соціально-педагогічна зумовленість вчителя іноземної мови з яскраво вираженою індивідуальністю і недостатня розробленість методики формування індивідуального стилю спілкування майбутнього педагога;

- потенційні можливості формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови у процесі педагогічної практики і необґрунтованість педагогічних умов їх реалізації.

Дані суперечності зумовили актуальність проблематики дослідження і визначили вибір теми дисертаційної роботи – «Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів» (№0101U007274). Тему дослідження затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету (протокол № 10 від 23 червня 2010 року), і узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології України (протокол № 7 від 26. 10. 2010 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, що забезпечують формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Об'єкт дослідження: професійна педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутнісні характеристики індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики;
2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови;
3. Розкрити роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови;
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, які забезпечать ефективне формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови у процесі педагогічної практики;
5. Розробити та апробувати модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови; рекомендації для викладачів і студентів ВНЗ.

Гіпотеза дослідження: ґрунтується на припущенні, що формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики буде успішним за наступних педагогічних

умов:

- забезпечення реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики;
- врахування особливостей педагогічного спілкування в процесі навчання іноземної мови;
- забезпечення психолого-педагогічної підтримки майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики;
- розвиток у майбутніх учителів іноземної мови здатності до рефлексії індивідуального стилю педагогічного спілкування.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури, нормативних документів для з'ясування сутнісних характеристик індивідуального стилю педагогічного спілкування як професійної якості педагога; узагальнення та систематизація для обґрунтування теоретичної бази дослідження; контент-аналіз для уточнення вихідних понять дослідження «стиль», «індивідуальність», «індивідуально-типологічні особливості», «комунікативна компетентність»; моделювання з метою створення моделі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики;
- емпіричні: спостереження; бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності, метод експертних оцінок і самооцінок, педагогічний експеримент використані з метою визначення показників та рівнів сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови, перевірки ефективності педагогічних умов формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики;
- математичної статистики для опрацювання одержаних результатів і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

- теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики (забезпечення можливостей реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики; врахування специфіки та навчально-виховних можливостей іноземної мови; забезпечення психолого-педагогічної підтримки студентів в процесі педагогічної практики; розвиток у майбутніх учителів іноземної мови здатності до рефлексії індивідуального стилю педагогічного спілкування);
- розкрито роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови;
- визначено критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування з урахуванням специфіки вивчення іноземної мови;

- розроблено модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови.

Уточнено:

- класифікацію індивідуального стилю спілкування майбутнього вчителя;

Дістали подальшого розвитку теоретичні засади про сутність формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики в контексті діяльнісного, особистісно-зорієнтованого, діалогічного, антропологічного підходів до навчання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено методiku формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики, методiku діагностики рівня сформованості даного феномену, програму-тренажер «Твори себе сам» для розвитку індивідуального стилю педагогічного спілкування, методичні рекомендації до використання програми-тренажеру «Твори себе сам».

Теоретичні засади і методика апробовані в дисертаційному дослідженні та можуть бути використані у процесі вивчення циклу педагогічних дисциплін, педагогічної практики у ВНЗ та в процесі розроблення навчально-методичного забезпечення.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету (довідка № 06/3 від 04.02.2015 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 1215-33/06 від 25.05.2015 р.), Вінницької академії неперервної освіти (довідка № 01/21-342 від 12.06.2015 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 09/4 від 15.09.2015 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 54 від 21.12.2015 р.).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертації доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Місце та роль України в глобалізованому світі: економічні, політичні, культурні аспекти» (Вінниця, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності» (Вінниця, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка і життя» (Москва, 2012); Регіональній науково-практичній конференції студентів магістратури, аспірантів, здобувачів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012); Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Психолого-педагогічні засади патріотичного виховання: досвід, проблеми, перспективи» (Вінниця, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективні напрямки вітчизняної науки» (Запоріжжя, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладені у 16-и одноосібних публікаціях, з них – 6 статей у провідних наукових фахових виданнях,

затверджених ВАК України, 4 – у зарубіжних виданнях, 6 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, переліку умовних позначень, скорочень, символів і термінів, списку використаних джерел (257 найменувань), додатків (13). Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок, із них основного тексту – 188 сторінок. Дисертація містить – 6 таблиць на 10 сторінках та 10 рисунків на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено понятійний апарат дослідження; розкрито його наукову новизну та практичне значення, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідно-експериментальної роботи, структуру дисертації.

У **першому розділі** «Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування у структурі професійної підготовки майбутнього педагога» проведено аналіз теоретичних засад проблеми дослідження: з'ясовано сутнісні характеристики індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх вчителів іноземної мови в процесі педагогічної практики; обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості даного феномена, розкрито особливості педагогічного спілкування на уроках іноземної мови; визначено роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови.

У психолого-педагогічній літературі простежується два підходи до визначення індивідуального стилю спілкування: діяльнісний та інтерактивний. В рамках діяльнісного підходу індивідуальний стиль педагогічного спілкування постає як різновид стилю діяльності (В. Мерлін та його послідовники). Індивідуальний стиль спілкування автор розглядав як системоутворювальний чинник індивідуальності, у якому відображаються властивості всіх рівнів – від фізіологічного до соціально-психологічного.

В рамках інтерактивного підходу індивідуальний стиль спілкування розуміється як спосіб взаємодії з партнером. Цей феномен є самостійним, має власну специфіку порівняно зі стилями діяльності, і його необхідно розглядати як результат взаємодії, взаємовпливу, взаємопізнання, взаємовідносин учасників педагогічного спілкування.

Науковці виділяють наступні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування: особистісна опосередкованість – прагнення до спілкування, що відповідає особистісним цінностям (К. Абульханова-Славська); особистісні риси – спрямованість, за якої інші люди були б не на периферії, а в центрі системи цінностей особистості (О. Бодальов); ставлення до людини як до самоцінності (Л. Рувінський); діалог як вільне спілкування рівних партнерів (С.Л. Братченко); мотиваційно-ціннісна підструктура особистості, яка реалізується через потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, соціальні установки вчителя тощо (В.

Галузяк); ставлення вчителя до дітей: активно-позитивне, пасивно-позитивне, ситуативно-негативне, стійке негативне (Г. Мешко); самооцінка (як компонент Я-концепції особистості), рівень самоактуалізації особистості та особистісна зрілість (Ю. Уварова).

А. Коротаєва та Т. Тамбовцев розглядають індивідуальний стиль спілкування з позиції теорії інтегральної індивідуальності. Структура індивідуального стилю педагогічного спілкування розуміється авторами як відносно стійка система взаємозалежних компонентів: ставлення педагога до учнів, системи операцій, прийомів і дій спілкування, лінгвістичні особливості спілкування, загальновиражальні засоби.

Г. Мешко, застосовуючи системний підхід, у структурі ІСПС виокремлює мотиваційно-ціннісні, емоційно-вольові, орієнтаційні та операційно-виконавські компоненти. В. Галузяк розглядає структуру зазначеного феномена як єдність внутрішньої та зовнішньої підструктур. Важливою є думка автора, що ці підструктури надають стилю якісної визначеності та індивідуально-типової своєрідності. До внутрішньої підструктури науковець відносить когнітивно-емоційні диспозиції педагога, що визначають спрямованість його спілкування, а до зовнішньої – вербальні та невербальні способи спілкування та експресивні реакції.

Аналіз вищезазначених наукових досліджень дозволяє нам визначити певну систему формування індивідуального стилю педагогічного спілкування у майбутніх учителів: вивчення індивідуально-типологічних особливостей студента; визначення позитивних доміант у проявах індивідуального стилю спілкування та подолання негативних; оволодіння елементами педагогічного спілкування на основі власних індивідуально-типологічних особливостей та творчого потенціалу; організація педагогічного спілкування відповідно до індивідуального стилю у практичній діяльності; оцінка ефективності індивідуального стилю педагогічного спілкування та його корекція.

Теоретичним підґрунтям для визначення критеріїв, показників сформованості індивідуального стилю спілкування майбутнього вчителя є праці вчених Н. Байдикової, Соболю, Н. Теслюк, О. Яфарової, Дж. Хаймліха та Е. Норланд, які досліджували структуру даного утворення. Структурні компоненти індивідуального стилю спілкування майбутнього вчителя ми і визначили як критерії: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний,

Показниками мотиваційного критерію є прагнення до самовдосконалення індивідуального стилю педагогічного спілкування, почуття відповідальності за результати власної комунікативної діяльності, потреба у реалізації особистісного потенціалу, позитивна установка на комунікативну діяльність, високий рівень самосвідомості.

Показниками когнітивного критерію є обізнаність студента в сутнісних характеристиках, структурі та функціях індивідуального стилю педагогічного спілкування; усвідомлення індивідуально-типологічних особливостей; розуміння можливостей застосування наявних знань, їх інтерпретація у взаємозв'язку з власним особистісним потенціалом; здатність до аналізу та синтезу наявних знань; уміння здійснювати рефлексію власної комунікативної діяльності та об'єктивно

оцінювати ефективність формування свого індивідуального стилю педагогічного спілкування.

Показниками діяльнісного критерію є здатність вчителя моделювати педагогічне спілкування спираючись на свій індивідуальний стиль, володіння уміннями педагогічного спілкування, усвідомлення можливостей використання особистісного потенціалу в реальній комунікативній діяльності, здатність виявити свою індивідуальність у вербальній та невербальній комунікації.

Показником емоційно-вольового критерію є розуміння індивідуальних особливостей емоційної сфери, прагнення використати позитивні емоції і стани в процесі організації педагогічного спілкування, вдосконалити рівень розвитку своєї емоційної сфери, вміння регулювати свій емоційний стан, уміння використовувати емоції як засіб прояву своєї особистісної своєрідності, прагнення до гармонії в емоційно-почуттєвій сфері в процесі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування, наполегливість у досягненні успіху у комунікативній діяльності, рішучість, самовладання, енергійність, старанність майбутнього вчителя, усвідомлення свободи вибору рішення та свободи вибору дій, сила волі та цілеспрямованість.

Для того, щоб надати майбутнім учителям іноземної мови можливість для самопізнання та об'єктивної оцінки стану сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування за визначеними критеріями нами підібрані допоміжні діагностичні засоби: за мотиваційним критерієм – анкета на виявлення ставлення майбутнього вчителя іноземної мови до формування індивідуального стилю педагогічного спілкування, тест О. Реана «Мотивація успіху чи страх невдачі», методика ранжування професійних цінностей, самооцінка іміджу, методика Дж. Кемпбелла на визначення ясності Я-Концепції; за когнітивним критерієм – анкета для студентів на знання сутності та функцій індивідуального стилю педагогічного спілкування, методика визначення рівня рефлексивності (А.В. Карпов, В.В. Пономарьова), анкета на виявлення готовності майбутнього вчителя іноземної мови до педагогічного спілкування, анкета на знання особливостей комунікативної взаємодії в процесі вивчення іноземної мови; за діяльнісним критерієм – тест «Який Ваш творчий потенціал», тест В. Макліні «Мовні бар'єри у спілкуванні», методика оцінки умінь педагогічного спілкування, експертна оцінка сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови; за емоційно-вольовим критерієм – тест Т. М. Дзюби на оцінку рівня конфліктності особистості, тест на визначення сили волі та рівня імпульсивності, тест на самооцінку стресостійкості особистості, анкета для виявлення типових емоційних проявів майбутніх учителів іноземної мови у процесі комунікативної взаємодії.

Діагностика стану сформованості досліджуваного феномену майбутніх учителів іноземної мови дала нам можливість виділити наступну класифікацію проявів індивідуального стилю педагогічного спілкування: творчий, гнучкий, формальний, інертний та визначити їх показники.

Діагностика стану сформованості досліджуваного феномену майбутніх учителів іноземної мови дала нам можливість диференціювати індивідуальний стиль

педагогічного спілкування за наступною класифікацією: творчий (оптимальний), гнучкий (вище середнього), формальний (середній), інертний (елементарний) та визначити їх показники.

Високий (творчий) – яскраво виражена мотивація на формування індивідуального стилю спілкування у процесі навчання іноземної мови; стійка спрямованість на реалізацію індивідуально-особистісних характеристик для забезпечення міжкультурної комунікації, усного і писемного мовлення, аудіювання, читання, іншомовного спілкування; творчий прояв особистісних рис у мовленнєвій поведінці; нестандартне використання мовленнєвих реалій, характерних для країни, мова якої вивчається; висока ясність Я-концепції. Глибока обізнаність студента в сутнісних характеристиках, структурі та функціях індивідуального стилю педагогічного спілкування у процесі навчання іноземної мови; усвідомлення індивідуально-типологічних особливостей у процесі іншомовної взаємодії; розуміння можливостей застосування наявних знань, їх інтерпретація у взаємозв'язку з власним особистісним потенціалом у процесі навчання іноземної мови; уміння об'єктивно оцінювати ефективність формування свого індивідуального стилю педагогічного спілкування. Здатність моделювати педагогічне спілкування спираючись на свій індивідуальний стиль; володіння усіма вміннями педагогічного спілкування; усвідомлення можливостей використання особистісного потенціалу в реальній комунікативній діяльності; здатність виявити свою індивідуальність у вербальній та невербальній комунікації; Розуміння індивідуальних особливостей власної емоційної сфери; наявність урівноваженого психічного стану і творчого самопочуття вчителя незалежно від його настрою; доцільне використання позитивних і негативних емоцій і експресивних засобів спілкування; висока емоційна стійкість.

Гнучкий (вище середнього) – виражена мотивація на формування індивідуального стилю спілкування у процесі навчання іноземної мови; характерна спрямованість на реалізацію індивідуально-особистісних характеристик для забезпечення міжкультурної комунікації, усного і писемного мовлення, аудіювання, читання, іншомовного спілкування; прояв особистісних рис у мовленнєвій поведінці залежно від ситуації спілкування; доцільне використання мовленнєвих реалій, характерних для країни, мова якої вивчається; направленість на пошук власного індивідуального стилю педагогічного спілкування; недостатня впевненість у своїх комунікативних можливостях; середня ясність Я-концепції. Знання сутності, структури та функцій індивідуального стилю педагогічного спілкування, своїх індивідуально-типологічних особливостей, розуміння та усвідомлення можливостей застосування цих знань. Здатність моделювати педагогічне спілкування спираючись на свій індивідуальний стиль; володіння більшістю умінь педагогічного спілкування; відсутність розуміння, яким чином виявити свою індивідуальність у вербальній та невербальній комунікації. Розуміння індивідуальних особливостей своєї емоційної сфери; деякий дисбаланс в прояві позитивних і негативних емоцій; досить вільне використання експресивних засобів спілкування; прагнення до позитивних станів та емоцій в процесі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування; достатня емоційна стійкість.

Формальний (середній) – слабо виражена мотивація на формування індивідуального стилю спілкування у процесі навчання іноземної мови; відсутність прагнення реалізації індивідуально-особистісних характеристик для забезпечення міжкультурної комунікації, усного і писемного мовлення, аудіювання, читання, іншомовного спілкування. Формальні прояви мовленнєвої поведінки у більшості ситуацій спілкування; сумніви щодо своїх комунікативних можливостей; скоріше негативна, ніж позитивна установка на педагогічне спілкування; відсутність усвідомлення необхідності формування у себе індивідуального стилю педагогічного спілкування; низька ясність Я-Концепції. Посередні, обмежені знання сутності, структури та функцій індивідуального стилю педагогічного спілкування та індивідуально-типологічних особливостей; відсутність розуміння та усвідомлення можливостей застосування цих знань; нездатність до аналізу, синтезу та оцінки наявних знань. Моделювання педагогічного спілкування на основі інтуїції, а не індивідуального стилю педагогічного спілкування; відсутність усвідомлення можливостей використання особистісного потенціалу в реальній комунікативній діяльності; відсутність розуміння, яким чином виявити свою індивідуальність у вербальній та невербальній комунікації; невміння або небажання використовувати творчий потенціал. Нерозуміння індивідуальних особливостей своєї емоційної сфери; очевидний вплив негативного настрою вчителя на його творче самопочуття; надмірний вираз своїх негативних емоцій; недостатнє використання експресивних засобів спілкування та позитивних емоцій;

– елементарний (інертний) – відсутність мотивації на формування індивідуального стилю педагогічного спілкування; байдужість до результатів своєї комунікативної діяльності; невпевненість або зневіра у своїх комунікативних можливостях; негативна установка на педагогічне спілкування; відсутнє усвідомлення необхідності формування у себе індивідуального стилю педагогічного спілкування; надзвичайно низька ясність Я-Концепції. Незнання сутності, структури та функцій індивідуального стилю педагогічного спілкування та індивідуально-типологічних особливостей; відсутність розуміння та усвідомлення можливостей застосування цих знань; нездатність до аналізу, синтезу та оцінки наявних знань. Відсутність уміння моделювати педагогічне спілкування; володіння одним-двома уміннями педагогічного спілкування; відсутність усвідомлення можливостей використання особистісного потенціалу в реальній комунікативній діяльності. Нерозуміння індивідуальних особливостей своєї емоційної сфери; переважання у вчителя неврівноваженого психічного стану; постійний прояв негативних емоцій, або, навпаки, повна емоційна байдужість до всього, що відбувається на уроці; скутість у використанні експресивних засобів спілкування; байдужість до стану емоційно-почуттєвої сфери, або постійне пригнічення в процесі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування; емоційна нестійкість.

До особливостей педагогічного спілкування на уроках іноземної мови відносимо: діалогічність мовлення, іншомовна комунікативна взаємодія, комунікативна спрямованість уроку, різноманітність мовленнєвої діяльності, двомовність вербальної взаємодії педагога і учнів, практична спрямованість.

Педагогічна практика відіграє важливу роль у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови, що простежується крізь призму її сутності, змісту, завдань та функцій. Під час кожного виду практики формуються певні складові мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та емоційно-вольового компонентів індивідуального стилю педагогічного спілкування.

У другому розділі визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови у процесі педагогічної практики.

1. Забезпечення реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики.

З метою реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі безперервної педагогічної практики нами передбачено: забезпечення студентам-практикантам можливості для самопізнання за допомогою засобів діагностики різних сфер особистості та надання подальших рекомендацій щодо формування індивідуального стилю педагогічного спілкування відповідно до індивідуально-типологічних особливостей; ознайомлення студентів із вимогами до сучасного вчителя іноземної мови, його професійно-особистісних рис з метою спонукання майбутніх вчителів до саморозвитку та самовдосконалення; заохочення індивідуальних побажань студентів у виборі режимів, способів, видів навчально-виховної діяльності на всіх етапах педагогічної практики; заохочення активності творчості та креативності студентів в процесі організації спілкування з дітьми під час усіх видів практик

2. Врахування особливостей педагогічного спілкування в процесі вивчення іноземної мови.

Специфіка іноземної мови як навчальної дисципліни визначається тим, що вона, характеризуючись ознаками, властивими взагалі мові як знаковій системі, в той же час визначається цілою низкою відмінних від рідної мови особливостей оволодіння і володіння нею. Іноземна мова, на відміну від інших навчальних предметів є одночасно і метою і засобом спілкування. Іноземна мова є важливим засобом міжкультурного спілкування. Вона сприяє вербальному порозумінню громадян різних країн, забезпечує такий рівень їхнього культурного розвитку, який дає змогу вільно орієнтуватися й комфортно почуватися в країні, мову якої вивчається. Це зобов'язує розглядати іноземну мову не лише як засіб міжкультурного спілкування, а й як своєрідний інструмент пізнання іншої культури та пропаганди власної сприяє духовному взаємозбагаченню, підвищує рівень гуманітарної освіти. Зазначене зумовлює необхідність уточнень функцій іноземної мови, як шкільного предмета, визначення нових стратегічних напрямів процесу її опанування, перегляду цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання.

Основною метою навчання іноземної мови є формування комунікативної компетенції, що означає опанування мови як засобу міжкультурного спілкування; розвиток умінь використовувати іноземну мову, як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

Л. Новік та О. Коваленко зазначають, що комунікативна компетенція складається з кількох компонентів: мовної (лінгвістичної компетенції, яка забезпечує опанування учнями мовного матеріалу з метою використання його в усному і писемному мовленні; мовленнєвої компетенції – це здатність побудови цілісних, зв'язних та логічних висловлювань різних функціональних стилів в усній та писемній мові на основі розуміння різноманітних видів текстів при читанні та аудіюванні; в аудіюванні (розуміти на слух зміст автентичного текстового матеріалу; в говорінні – здійснювати усне спілкування (у формі монологу, діалогу); в читанні – декодувати графічні символи та розуміти матеріал текстів та писемного мовлення; в письмі – фіксувати інформацію і передавати її в письмовій формі; соціокультурної компетенції, яка передбачає засвоєння студентами знань соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, культурних цінностей та морально-етичних норм свого та інших народів, а також формування умінь їх використовувати у практичній діяльності; соціолінгвістичної компетенції, яка забезпечує формування умінь користуватися у процесі спілкування мовленнєвими реаліями (зразками), особливими правилами мовленнєвої поведінки, характерними для країни мова якої вивчається; загальнонавчальних (стратегічних) компетенцій, що сприяють опануванню учнями стратегій мовленнєвої діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних завдань та життєвих проблем.

3. Забезпечення педагогічної підтримки студента в процесі педагогічної практики. Реалізація умови педагогічної підтримки здійснюється в процесі організації педагогічної практики відповідно до наступних засад: фасилітації (забезпечення групи професійної підтримки – методистів, тьюторів, педагогів, психологів); діалогічності взаємодій (взаємодія всіх учасників носить характер діалогу, в якому кожен учасник має рівні можливості висловитися і кожен може бути почутий); зворотного зв'язку (проведення регулярної діагностики і самодіагностики рівня сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування, результати оперативно враховуються у подальшій діяльності); рефлексивності (проведення студентом та групи підтримки аналізу і корекції власного спілкування на уроці, способів мислення і взаємодії з колективом); доброзичливості (опора на індивідуальність, унікальність і особливість особистості студента); самовизначення (усвідомлення студентом себе як унікальної особистості, усвідомлення ним своїх можливостей в досягненні ситуації успіху в справі, дії або діяльності); особистісно-орієнтованого навчання (забезпечення права на свободу вибору ціннісної позиції, на можливість його дійового здійснення за наявності установки на подолання дисгармонії в спілкуванні); самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності тощо; зворотного зв'язку теоретичного навчання і практики, який передбачає, з одного боку, осмислення і застосування теоретичних знань з педагогіки, методики викладання іноземних мов, психології у практичній діяльності, а з іншого боку, закріплення емпіричних знань, які були отримані під час практики, у процесі подальшого вивчення теоретичних дисциплін; послідовності – поетапне засвоєння всіх структурних компонентів індивідуального стилю педагогічного спілкування, почергове оволодіння всіма уміннями та функціями педагогічного спілкування;

наступності – взаємозв'язок усіх видів практики, коли освоєння нового здійснюється на основі досвіду набутого студентами на попередніх етапах практичної підготовки; динамічності – поступове ускладнення завдань різних видів практики, розширення спектра завдань з формування індивідуального стилю педагогічного спілкування.

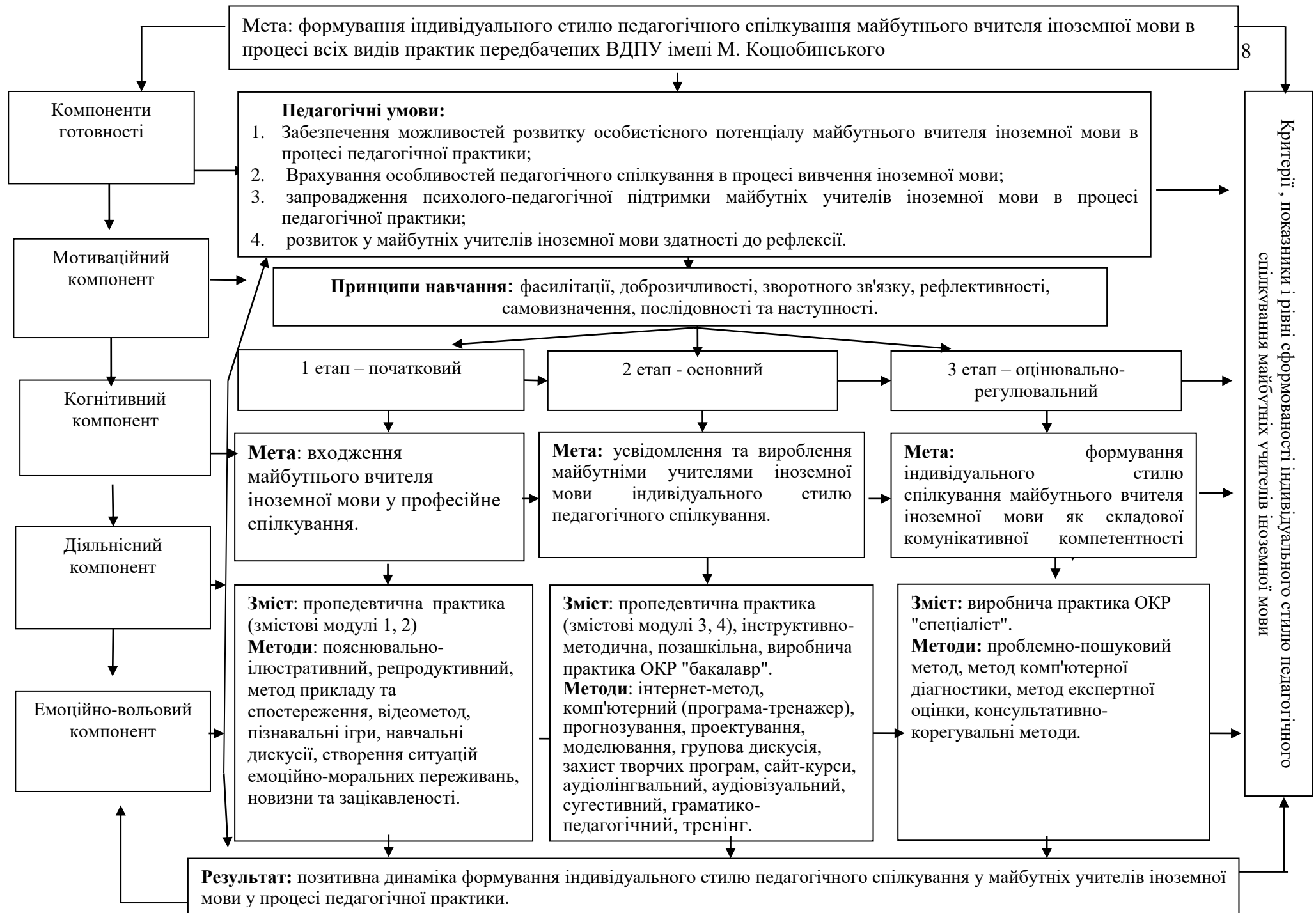
4. Розвиток у майбутніх учителів іноземної мови здатності до рефлексії.

Рефлексію трактують як аналіз особистістю власної свідомості, діяльності, поведінки, спілкування та, відповідно, аналіз інших у минулому, теперішньому і майбутньому (А.М.Новіков, Г.А.Ковальов, В.О. Кривошеєв). Рефлексія спрямована на фіксацію суб'єктом проміжних та підсумкових змін, а також прогнозування ходу формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. А тому можна стверджувати що цей процес забезпечить зворотній зв'язок щодо адекватності, доцільності або, навпаки, і це сприятиме ефективності формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Ми розглядаємо рефлексивну здатність як механізм, який дозволяє суб'єкту зафіксувати наявний рівень індивідуального стилю педагогічного спілкування оцінити рівень його сформованості, визначити перспективи подальшого його удосконалення.

На думку американських педагогів П. Холла та А. Сімераль здатність до рефлексії виробляється у педагога лише завдяки його цілеспрямованим зусиллям та прагненню аналізувати та контролювати процес комунікації з учнями та його наслідки. Свідоме слідування педагогом принципам рефлексивної поведінки в процесі комунікації П. Холл та А. Сімераль розглядають як прояв інтенціональності педагога. З метою формування рефлексивних умінь майбутнього вчителя іноземної мови та враховуючи вищезазначені принципи організації рефлексивної педагогічної практики перед нами постають наступні завдання: формувати глибоку внутрішню мотивацію майбутнього вчителя іноземної мови на формування індивідуального стилю педагогічного спілкування; навчити студента аналізувати прояви індивідуального стилю педагогічного спілкування та надати йому критерії для об'єктивного самоаналізу; допомогти студенту виявити труднощі в процесі налагодження комунікативної взаємодії з учнями; сприяти самопізнанню, самоприйняттю майбутнього педагога.

Для більш чіткого бачення цілісності досліджуваного процесу ми розробили модель підготовки майбутніх учителів до виховання міжнаціональної толерантності учнів, тобто мисленнєво представлений і матеріально реалізований аналог, відтворений вивчений об'єкт, здатний замінити його так, що з'являється нова інформація про нього (В. Загвязінський).

Модель забезпечила процес формування цього утворення в динаміці від початкового, основного до контрольнo-коригувальнoго етапів. На кожному з етапів було визначено мету, завдання, зміст, методи формування знань, умінь, мотивів, досвіду, особистісних якостей. Зміст компонентів від курсу до курсу поступово ускладнювали, розширювали (Рис.1).

У третьому розділі представлено дослідно–експериментальне дослідження формування індивідуального стилю педагогічного спілкування студентів інституту іноземних мов у процесі педагогічної практики.

Дослідно-експериментальна робота проводилась з метою перевірки педагогічних умов формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови під час педагогічної практики на базі інституту іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського тривала на протязі 2011-2015 рр..

Перший етап підготовки (II курс) охоплював пропедевтичну практику окр "Бакалавр" та передбачав входження майбутніх учителів іноземної мови у професійне спілкування.

До оптимальних методів навчання на першому етапі ми відносимо: інструктаж, мікрОВикладання, відеометод, проблемний метод, вправлення за допомогою програми-тренажеру.

Основний етап формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови включав пропедевтичну практику ОКР "Бакалавр" (3-й курс), інструктивно-методичну, позашкільну та педагогічну практику ОКР "Бакалавр" (4-й курс).

Метою даного етапу є усвідомлення та вироблення майбутніми учителями іноземної мови індивідуального стилю педагогічного спілкування.

На даному етапі було передбачено використання великої кількості форм та методів навчання: прогнозування, проектування, моделювання, групова дискусія, захист творчих програм, імітаційна гра, інструктаж, аналітичний метод, інтернет-метод, комп'ютерний метод (програма-тренажер), аналіз ситуації, евристична бесіда, тренінг.

Контрольно-регулювальний етап експериментальної роботи зі студентами інституту іноземних мов охоплював педагогічну практику ОКР «Спеціаліст». Метою даного етапу є формування індивідуального стилю спілкування майбутнього вчителя іноземної мови як складової комунікативної компетентності. У процесі роботи зі студентами використовувались такі форми та методи навчання: проблемно-пошуковий, консультативно-корегувальний, метод комп'ютерної діагностики, метод експертної оцінки.

Використання методики формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики значно вплинуло на якісний показник. Результати формувального експерименту, що проводили на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впродовж 2011 – 2015 рр. й охоплював 384 студенти, засвідчують результативність сформульованої нами гіпотези і доцільність моделі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики (рис. 2).

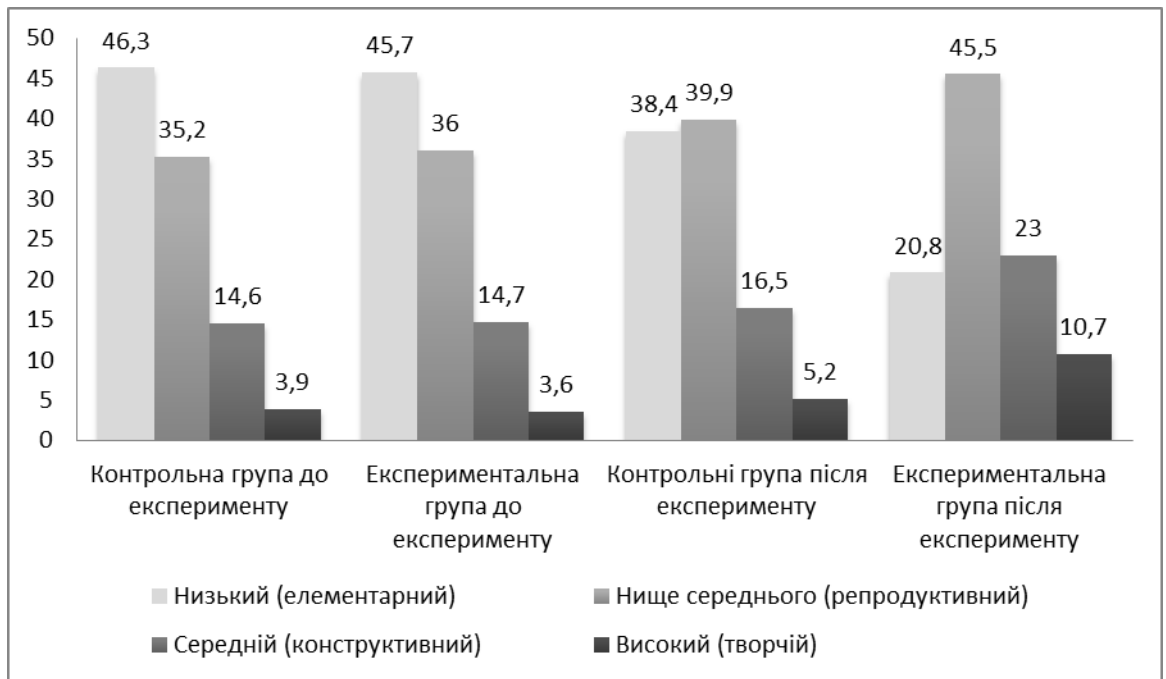

Рис. 2

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких відображено основні результати дослідження:

1. Добіжа Н. В. Методична культура вчителя іноземної мови / Н. В. Добіжа // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 31 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – С. 317-323.
2. Добіжа Н. В. Підвищення ефективності індивідуального стилю педагогічного спілкування / Н. В. Добіжа // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 34 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. – С. 106-111.
3. Добіжа Н. В. Роль самовизначення у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики / Н. В. Добіжа // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. – № 5-6 // Редкол.: А. М. Богуш (голова) та ін. – Одеса, 2011. – С. 244-254.
4. Добіжа Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики / Н. В. Добіжа // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 38 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2012. – С. 156-161.

5. Добижа Н. В. Проблема классификации умений педагогического общения будущего учителя иностранного языка / Н. В. Добижа // Электронный научный журнал «APRIORI. Серия: Гуманитарные науки». – № 3. – 2014. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/problema-klassifikatsii-umeniy-pedagogicheskogo-obscheniya-buduschego-uchitelya-inostrannogo-yazyka>
6. Добижа Н.В. Забезпечення індивідуальної педагогічної підтримки студента в процесі педагогічної практики // Н. В.Добижа // // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 43 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С. 209-214.
7. Добижа Н. В. Психологічний тренінг – ефективний метод розвитку рефлексивних умінь у майбутніх учителів / Н. В. Добижа // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Теорія та методика навчання та виховання»: зб. Наук. пр. / За заг. ред. А. В. Троцько. – Харків: ХНАДУ, 2015. – Вип. 38. – С. 43-52.
8. Dobizha N. V. The specifics of the event of foreign language teaching classes [Electronic Resource] / N. V. Dobizha // Eastern European scientific journal. – Auris Verlag. – Ausgabe 4. – Düsseldorf, 2015. – P. 107-110. Mode of access: http://www.auris-archiv.de/mediapool/99/990918/data/DOI_10.12851_EESJ201508.pdf

Праці апробаційного характеру:

9. Добижа Н. В. Нові пріоритети освіти України в умовах глобалізації. Нові пріоритети освіти України в умовах глобалізації / Н.В. Добижа // Місце та роль України в глобалізованому світі: економічні, політичні, культурні аспекти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця, 2009. – С. 318-321.
10. Добижа Н.В. Формування загальнолюдських цінностей особистості в процесі вивчення іноземної мови / Н. В. Добижа // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Вінниця: Крок, 2010. – С. 108-109.
11. Добижа Н. В. Принципы эффективного стиля педагогического общения / Н. В. Добижа // Педагогика и жизнь: материалы международной научной конференции под общей ред. Проф. О. И. Кирикова. – Вып. 19. – Москва: Наука: информ; Воронеж: ВГПУ, 2012. – С. 121-125.
12. Добижа Н. В. Вплив професійно значущих якостей особистості на формування індивідуального стилю педагогічного спілкування / Н. В. Добижа // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: Матеріали другої регіональної науково-практичної конференції студентів магістратури, аспірантів, здобувачів і докторантів: зб. наук. пр. – Вип. 2. –

редкол.: Р. С. Гуревич (голова) та ін. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2012. – С. 167-171.

13. Добіжа Н. В. Патріотичне виховання на уроках іноземної мови / Н. В. Добіжа // Психолого-педагогічні засади патріотичного виховання: досвід, проблеми, перспективи. – Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару: за ред. А. І. Анцибора. – Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2015. – С. 25-29.

14. Dobizha N. V. Freie stille Arbeit: ein Element des inklusiven Unterrichts / N. V. Dobizha // Pädagogik–Leben: Inklusion von der Idee zum Alltag. – Redaktion: Katina Hahn. – Pädagogisches Landesinstitut Rheinland-Pfalz. – Ausgabe 2. – Mainz, 2015. – S. 32-33.

15. Добіжа Н. В. Використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі організації педагогічної практики Використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі організації педагогічної практики / Н. В. Добіжа // Перспективні напрямки світової науки. – Збірник статей учасників 36-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки ХХІ ст.». – Т.1. – Науки гуманітарного циклу. – Запоріжжя, 2016. – С. 17-19.

16. Добіжа Н. В. Методичні рекомендації до використання програми-тренажеру «Твори себе сам» (формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики) / Н. В. Добіжа. – Вінниця: – ТОВ фірма «Планер», 2015. – 18 с.